

A SZEGEDI

KEGYES TANITÓRENDEL

KATHOL.

NAGY-GYMNASIUM

É V K Ö N Y V E

185³/₄-KI TANÉVRE.

SZERKESZTÉ

NAGY MÁRTON.

TANODAIGAZGATÓ.

Sági almanach

S Z E G E D ,

GRÜNN JÁNOS NYOMDÁJÁBÓL.

1854.

Paedagogiai jegyzetek.

II.

Azon hatás, melyet mult tanévi szerény paedagogiai jegyzeteim itt ott eszközlének, indita jelen évben azok folytatására, méltánylani akarván a figyelmet. Nem magamért teszem e nem minden fáradság nélküli munkát, hanem azokért, kik még a nevelés tágas mezején vagy semmi vagy csak kevés tapasztalatot gyűjthetének és azokért, kik lelkiismeretes vezetésöket felhasználándók magukon a nagyszerü munkát bevégeztetni kényszerülvök.

Sokat foglaltak rövid kivonat mellett is jegyzeteim magukban, melyek elvitázhatlanul sokat használhatandnak a tapasztalatlanoknak. Fő volt, mi kiemeltetett, a tanító ügyessége, melyet minden tanárnak minden alkalommal kifejteni első kötelessége. Ezen alapszik azon indok, mely tanulóban az igyekezetet felköltse, azt lehetőképen folytassa, gyakorolja. Négy ily indokot ismerünk a tanulóban a tudományok felköltésére nézve: a tantárgy iránti szeretetet, a kötelesség érzetét, kilátást vagy reményt a jutalomra s a büntetéstől félelmet. Az elsöt csak a kitünö tehetségek igazolják, nemes indulatuak a másodikat. És e két indokot a tanító csak ápolhatja és fentarthatja, de nem adhatja, sem belé nem öntheti a tanulóba. A két végső pedig, t. i. a jutalom és büntetés *sokra* nézve emeltyü. A szigor erkölcsüek és túlszerető emberbarátok mindkettöt örömet számüznék; de a tanintézetek legnagyobb része rég elismerve gyakorolja azokat kimaradhatlan szükségességök miatt, mikép az elsöre vonatkozólag azt sok helyütt az évenkinti jutalomosztás léte tanusítja. De e jutalom jelentősége felett a vélemények és az alkalmazni szokott gyakorlat igen különbözök. Egyik tanár megfoghatóvá tenni igyekszik tanítványa előtt azt, miszerint tulajdonképi megjutalmazása nem p. a könyv anyagi *birtokában* áll, hanem azon tiszteletben, melyet azáltal magának kivívni szerencsés volt. Ez a megjutalmazottban sokszor büszkeséget és mások megvetését, többekben nem ritkán irigységet támaszt, míg néhány épen közönyösen veszi az egész megkülönböztetést. Én örömet beleegyezem a kitünö tanulónak méltányos jutalomosztásába, de nem egészen a nyilvános megtiszteléshe, kivált ha az nem épen érdemlegesen szolgáltatik ki. Hogy a kiosztásbani tévedések mennyi bajt okoznak az érdekletteknek, volt alkalmam tapasztalni. — Egy időben egy anya, ki, mint minden szüle, örülvén fia igyekezetének, hozzám jö anélkül, hogy ügye csak távolról is érdekelné, s elémbe adá panaszát, mikép fia ép azon tantárgyból, melyet legnagyobb buzgalommal üzött s társai közt abban hozzá fogható nem hallott. a jutalomtól elesett. Én, ki még közvetve sem állék a fiuval viszonyban, az anyát vigasztalandó, mondám neki: ne aggódnék a csekély jutalmon, hanem nyugodnék meg abban, hogy fia azon tantárgyból a legjobb. És meghívására elmenék vele a próbatételre, s történik, mikép a jutalomra kitüzött ifju a feladott tárgyat — a mennyiségtanból — sokkal kevesbbé tudá megfejteni, semhogy a számára fentartott jutalmat megérdemelhetle vol-

na. Elészólítják a tárgy megfejtésére a panaszos anyának fiát, ki ugyanazt mindnyájunk teljes megelégedésére legügyesebben fejté meg. Az elérzékenyült anya ekkor: már most, ugymond, megnyugszom az intézkedésben, csak hogy fiam eleget tett várakozásomnak s vele fia is megnyugodott, nyilvánosan igazolhatván kitünő ügyességét. — Vagy talán mint haszonlesés vagy nyereségvágy, vagy épen aljas gondolkodásmód nyilvánítása tekintessék, midőn a gyermek a jutalomnak mint olyannak örvend s mindenkép csak jutalom reményében igyekszik? s ellenben mint nemes becsületérzést tartsa szemei előtt a nyilvános kitüntetés alkalmával, közönyös lévén a jutalomra? Emez örömet én egészen ártatlan és gyermeki örömmel, — míg amazt ellenben veszedelmesnek tartom. A becsületvágy a nevelés teréről le nem szorítható, mert az „*optimus quisque laude ducitur*“ a *legjobbik is tart a dicséretre* — közmondás ha valahol, gyermek és ifju előtt bizonyosan igen helyén lehet; de szükséges annak befolyását párhuzamozni, hogy ne a világ nyerjen, lélek pedig kárt szenvedjen. Mi csak azáltal érhető el, ha a tanulóknak egymásközi vetekedését egyedül a vetekedés terére húzzuk. Tartsuk azt, mit Homer ajánl „*hogy legyenek jók mindig,*“ t. i. a tanulók.

A kezdő tanár őrizkedjék a neveléstan mindenhatóságában hitétől; az idősb a természet mindenhatóságától. A feladat ez: lehető korán egymással összebékíteni Horácznak e nevezetes két versét: *Naturam expellas furca, tamen usque recurret*, azaz: *űzd ki bár bottal a természetet, mégis visszatérend*; és: *Nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit*; *nincs oly vad senki, hogy megszelídíteni ne lehessen*. Mindkettőn segíthetni, ha a gyermeket környező külbefolyások le nem rombolják a vastürelmű tanár és nevelő igyekezteit. És sajnós, hogy a tapasztalat ellenkezőt bizonyít legtöbb esetekben. —

* * *

Melyik utat kövesse a tanár működéseiben, hogy azok célirányosak lehessenek és nagyobb sikerre vezessenek? a legtevékenyebbekhez alkalmazza-e magát, minthogy azoknál a fáradság legjutalmazóbb? vagy a középszerűekhez, mivel ez a nagyobb számot képezi? vagy a leggyengébbekhez, mert ezek leginkább igénylik tanárunk segélyét? A szellemdús tanár örömet az elsőekkel tart s a legjelesebb tanárok híven is teljesítik azt; ellenben a leglelkiesmeretesebbek az utolsókhoz alkalmazkodnak. Mit teend az, kiben a szellem és lelkiismeret, az ész, belátás és tapasztalat birtoka alatt állanak?

* * *

Az eszélyes tanár mindig a nagyobb részre fordítja figyelmét, ki nem felejtve ezek közül a leggyengébbeket sem, jóllehet sokszor legbuzgóbb igyekezete is meghiusul az atyailag figyelmeztető szóval dac miatt. E szomorú hiúsulásnak okát ekkor a házi nevelésben kell hogy keressük. Sokszor a legkártékonyabb visszaélések a túlságos szeretet miatt elnézetnek, máskor a felügyelet elhanyagolása, míg nem ritkán a házi körülmények a fiu legjobb akarata mellett is képtelen annyit tenni, mennyit jóakaró tanára lelkiismeretes kötelességénél fogva követelhet. Nézzünk p. egy családos házba, hol az apai jóakarát mindenben hajótörést szenved az anya túlságos szeretete mellett. A fiúnak kötelességénél fogva sok tennivalója van, és ezt az atya jól tudja s teljesíteni is szeretné, de utjában áll az anyai vakszeretet; az atya tudja, mikép a hajnal legkedvesb barátja a múzáknak, s azért már hajnal hasadtával óhajtná gyermekét látni foglalatosságok között; de az anya vagy kérő vagy parancsoló szavával ellentáll a legszentebb akaratnak, és a gyermek, ki halmozva van kötelmekkel, anélkül, hogy csak egyet is teljesített volna kielégítőleg, nagy későn fölkeveredvén a puha ágyból, készületlenül jelenik

meg ott, hol lelkiismeretes számadásra vonatnia kell. Nap közt sem szabad apának figyelmeztetni a fiut kötelmeire, mert az anya ismét útban áll. És ez így megy naponkint, egyet sem vevén ki. Ez áll néha — de csak elvétve — megfordítva is. És mégis mindig a szegény tanár az ok, hogy a túlkedvezések közt ápolt gyermek nem vivott ki magának annyit, mennyit más szorgalmasb igényelhetett. — Tekintsünk be más családos házba, hol téli napokon egyetlen szobába 6 — 10 egyén összezsúfolva munka, beszélgetés, sokszor perpatvarok közt a szegény gyermek olvas; a szája jár anélkül, hogy tudná mi-ben, minden törekvése mellett sem képes csak valamit is betanulni. És a szülék csodálják, ha a szegény fiu nem áll ott, hol állnia kellene, csodálja sokszor a tanár, mint ki előtt a házi körülmények ismeretlenek; pedig ha tudjuk, hogy a tudományok csak csendben szereztethetnek, legkevesebbé sem fogunk csodálkozni azon, miért némely tanuló nem teljesíti tanulói kötelmeit úgy, mikint óhajtanók. Szánandó az ily gyermek, ki a szülék vagy gazdák gondatlansága mellett nem eszközölheti jóllétét ez úton, mit gondosabb felügyelet és figyelem mellett eszközölhetendett.

* * *

Sok — sőt minden az idő célszerű felhasználásától függ. Adjunk a gyermeknek és ifjunak alkalmat és ismertessük meg vele ezt, nem leend szükséges, hogy a jutalom megnyerésében gondolatokat keltsünk bennök az aljas haszonlesésre. Nem ok nélkül figyelmeztethetünk egy tudós arany szavaira, ki mondja: „*Takarékos kézzel adj ki az időn, egy percet se számlálj hozzá anélkül, hogy annyit ne végy belőle, a mennyit az ér.*” Ezeket óhajtná a jegyzetek írója, s vele minden tanár, mélyen bevésetni már az ifju szívekbe. Ez magában foglalja azon magasztos gondolatot, mely felett minden ifju, ki önmagának nem ellensége, sokszor és örömet szilárd komolysággal gondolkodik s már e miatt sem tartja helyén kívül — ha kissé kitérőleg is — tanulóinknak néhány okos gondolatot vetni ide kellő megfontolásra. Mert sir a lelke s szíve vérzik, ha korunk ifju nemzedékét akár önvétke akár szülei gondatlansága miatt az arany fiatal kort keveset tevésben látja leélni saját romlásukra.

Nem egyenes célja itt a jegyzetek írójának az idő használására valakit figyelmeztetni, nem is szándoka azt fölemlíteni: hogy az idő becses, hogy az gyorsan fut le s több efélet; egyedüli szívélyes óhajta csak boldognak látni azon sarjadékot, melytől sok tekintethen függ sokak jólléte.

Ép azért minden ifjunak ébrednie kellene nagyszerű rendeltetése által, s a hatalmában levő pillantatokat gondosan használni. Mert létének tökélyesbülése és a sírontúli boldogsága azon törekvésektől függ, melyeket itt szellemének jó és szép kiképzésére fordított. Nem kételkedhetni, hogy azon ifju, ki jelen pillantatait hasztalanságokra pazarolja, önállása korában bánattal tekintend vissza hasztalanságaira; míg az okos örömmel nézend önművelésére felhasznált ifju éveire.

Csak a munkás és az idővel mérsékelten élő ifju leend azon állapotban, hogy az állam és emberiségnek használhatand. Az eltékozlott ifju évek közönségesen csak mozgonyokat nemzenek, melyek gyermekkint hajlítandók és vezetendők, hogy a közjóért közremunkálhassanak; mit csak nagy erőfeszítéssel eszközölhetnek. A terméketlen földből is csikarhatni ki gyümölcsöt, ha művelésénél ki nem fádunk. Ha gondosan műveltetik, maga idején épen úgy megtermi a gyümölcsöt és talán többet, mint amaz édeni föld, melyet a tulajdonos hanyagsága ugarul heverni engedett.

A keleti tartományokban, hol a zsarnokság még minden fölcsirázó erényt elfojt, minden legjobb akarat eredmény nélkül marad; de hol az érdem homályban hagyva nem gyászol, hanem érdemelesen jutalmaztatik, minden ifju önmaga tartozik idejét jól használni. Ne mondja senki, mint mondani szokják, hiába tanulunk. Igen, hiába, a rest, a semmittevő. Ha az ifju talán eltévesztné is hatáskörét, mikint óhajtná, és egy más körbe helyeztetnék, mire épen nem készüle, mégis használhat ott is — ha a

munkát megszokta, — megfeszíteli igyekezete mellett. Az önzetlen ember, kinek szándoka a közjóra munkálni, mindenütt hatással működik. Valamint az önző fukar előtt megfoghatlan, hogy az ember másképp is lehet munkás, mint az arany hatalma által mozgásba hozva: ép úgy csodálkozik az önzetlen, hogy vannak, kiknél foglalkozásuk közt a kincs megpillantása minden más indok felett túlsúlylyal bír; de sokszor be nem látja, mikép annak félre nem ismerhető előnyeit ifjusága jólhasznált óráinak köszönheti.

Haszon tekintetéből sem kell hasztalanságokra pazarolnunk az időt, mit a társas életben csak okosan töltött pillantatok által nyerhetni. Igaz, hogy az ifjura nézve igen hizelgő, ha jeles férfiak és aggastyánok tetszéssel ereszkednek le hozzá kitünő tulajdonai miatt. Az ugynevezett arszlán, ki egy eszelős köntöse alatt valamely társaságban szerepel, bizonyosan szánandó személyt játszik, összehasonlítva érdemeit egy erényre törekvő ifjunak valódi becsével; talán azért becsülik amazt, mivel mulattat, de mégis az marad sorsa, hogy utóbb is le kell mondania a nemesebb ifjak szeretetéről.

A nagy teremtésben egy tárgy sem oly indító mint a szépség, mely bölcsesség és erény által élesztetik. Ezen tulajdonok szerencsés egyesítése képzi a jellemet, mely annál inkább megérdemli tiszteletünket, mivel ez életben igen gyéren található. Kár, hogy némely ifju, kiről első tekintetben meggyőződénk, mikép a természet kedvezőn hata reá, e kitüntetés által oly könnyen megrészegül s hiu lesz, hogy ő oly örömet hasonlónak válik a gondtalan gyermekhez, kinek szerencséje miatt aggódni nem kell, minthogy szülőinek egyedüli öröme annak, ha lehet, kincseket halomra gyűjteni. Szerencsés azon ifju, ki ezen előnyök miatt, melyeket nem saját érdemének köszönhetend, büszkévé nem fajul. Erény és bölcsesség még kedvesebbé teszik az ily ifjat, amaz pedig magában egyesítve a hűséget, társai előtt még feltünőbbé változtatják.

Igen fontosnak indokolhatni tehát, hogy az ifju idejével takarékosan bánjék. Nem lesz fölösleges még fölemlíteni azon gondokat, melyeket ember ifju éveiben aggkorának boldogítása miatt viselni kénytelen. Nem illik ifjuhoz ősz főnek aggságot okozni. Minden nemzetnél tiszteletben tartatik azon tan, melynél fogva az ősz fő irányában tisztelet parancsoltatik. Maga az őszövetségi sz. irat ezt mondja: *Az ősz fő előtt fölkelj és tiszteljed a vénnek személyét.* Mily természetellenes lenne tehát, ha az ifju önmagának bűt és keserűséget készítene jövő éveire, melyek felé az életen keresztül ingadozó lépésekkel haladni fog. Az aggastyán vidám napjai bizonyosan csak ifju éveinek és férfikorának használatától függnek. Lehetetlen az embernek szinletlen nyugtot és vidámságot mutatni, kinek bűt és aggsággal kell visszatekinteni életének lefolyt napjaira, melyekben erővel birt a jóra és mégsem használta fel azokat. Mily fölséges azon boldog öregnek helyzete, ki életének egész ösvényét — gyermekéveitől kezdve — jó tettekkel jelölte meg!

A sors szeszélyei elleni biztosítás is az ifju évek jó használatától függ. Van bizonyos lelki nyugalom, mely a legnagyobb balesetek által sem rendíthetetik meg; ifju e megbecsülhetlen jóhoz a magot megszerzi a tudományok és ismeretek, különösen a vallásosság mezején, melyek a jeles férfiak műveikben foglalják. Ha mi e magot mélyen lelkünkbe ássuk, gyökeret ver, kisarjadzik, s gyümölcsöt hoz, mely minket, ha különben nem lehet, a világnak és embereknek nélkülözhetlenné tesz.

Fontos az idő, de létünk egy szakában sem annyira, mint ifju éveinkben. Ez a vetés ideje. Boldog azon ifju, ki azt szenvedélyeinek örök mámorában lefolyni nem engedi; ki egy pillantatot sem él le önelhatározás nélkül, melynek foganatosítását nem halogatja. Tudva félre nem ismeri kötetelmeit, hanem öntudatosan siet azok teljesítésére, azoktól várván jólléte biztosítását.

Erre, valamint hivatására sokszor figyelmeztessék és élesztessék minden tanuló, és arra, hogy a Mindenható öntsön belé világot annak, a mire hivatva van, megismerésére; s végre arra, hogy mennyire függ a jelentől a siron inneni és túli boldogsága; mutattassanak ki a nehézségek, melyekkel

minden állapotban találkozni fog, melyeket mégis a vallás, erény és tudomány vértével legyőzhetend. E figyelmeztetés az ingadozó ifjunál nélkülözhetlen.

Ennyit el is mond és ismételve elmond minden tanár tanítványainak, csak hogy velök az időt önkiképzésre lehetőleg jobban felhasználathassa. S kinél ilyféle szavak nem hatnak a lélek mélyébe, annál sem jutalom, sem büntetés célhoz soha nem vezet.

Igaz, hogy ily szavak csak ifju kebelben találhatnak viszhangra; de gyermeknél, ki a legerélyesebb szavak felfogására is még elégtelen, sokszor a büntetés vezet kívánt sikerhez. Gyermek csak jelennek él. Ő nem tudja még, hogy az életre kell tanulnia, arra magát eleve készítenie. Azért: *argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina; feddj, dorgálj, ints minden szelídséggel és bölcseséggel*; csak ne illetlen s öndurvaságunkat eláruló módokkal, melyek mind a gyermeket, mind — és még inkább a tanítót lealacsonyítják, s gyermekben a tettert elfojtják. És ha minden szép intések sem használnak semmit, élj a szent iratok tekintélyével, hol áll: *Meg ne vond a gyermektől a fenyítéket. Ha megvred, meg nem hal, és lelkét megszabadítod a pokoltól. — A vessző és dorgálás bölcseséget ad; a mely gyermek pedig maga akarataira hagyatik, megszégyeníti anyját.*

Tanító-nevelőnek igen sok alkalom nyílik tanítványainál az idő célszerű felhasználtatását igénybe venni. És mily öröm, ha csak részben sikerül is igyekezete. — Egykori növendékeim egyike oly pontos szigorsággal tartá meg az idő minden perceit; mikép naponkint csak félórát szünetet engedte magának, s azon félórát is legtöbbször körömben tölté érdekes beszélgetéssel. Ezen ifjunak ez irányban kiindult önművelési célját és nagyszerű sikerét igazolta már akkor azon közbecsülés, melyben ifju társai közt részesült; de még inkább azon kitűnő figyelem, melyben mindannyiszor előjárói előtt részesülni szerencsés vala. Minden az időnek célszerű felosztásától függ.

* * *

A szellemi kiképezésnek főbizonyosága a *fogalmazás*; csak az kár, hogy közvetlenül nem taníthatatik úgy, mikép a történelem, mennyiségtan és egyéb tárgyak. Ez nem a nyelvtani határozott ismereteknek gyümölcse, de még a fölhalmozott gyakorlatoké sem, sem a szorgalmas olvasásé, hanem föltétlenül részint az ifjuval született észtehetségé, részint a szellemi *összesműveltségé*. Az összes tanodai oktatás — mondhatnók — közvetve az irályképzésre, mint minden képzésnek virágára törekszik; de mennél igazabb e mondat: *a milyen a toll, olyan az ember*; annál kevesebb fejezhetni ki az *irmodort* — valamint magát a *jellemet* is. De különben is, hogy annyi nyelvbéli irályban képezettség ki ifju, a föladatak legnagyobbikához tartozik. Vannak ifjak, kik az új szervezet behozatala óta talán már Xenophont jól értelmezik s Horácot fordítják, de a fogalmazásban, az irályban szegények. És lehetséges-e ez? Hogy lehetséges, erre egy első rangú német író vallomását hozom fel; ki mint tanuló bizonyítványt nyert a felett, mikép ő Xenophont és egyebeket igen jól érti, de fájdalom, a német irályban ép semmi előmenetelt nem tett. Megfoghatlannak látszik és mégis úgy van. Benne hihetőleg az irálybéli szunnyadozó tehetség hirtelen fejlődött. És ez igen valószínű. — Ha a tanuló *gondolatokban* szegénynek mutatkozik és magában ezt úgy érzi, akkor az nem mindig a terméketlenségnek hatása; ez nem ritkán egy mélyebb lélek és indulatnak, vagy legalább egy figyelemreméltó bátortalanságnak jele. Minthogy annak idejében ha egy benső alkalom a pusztá gyakorlati föladat helyébe lép; meg fog történni, hogy a szavak akaratlanul is elétődülnek a tárgy kifejezésére.

* * *

A fogalmazáshoz okvetlenül szükségeltetik a hibátlan írás és bevezetés az irányba. Erről már a múlt évi jegyzetekben emlékeztünk. Jelenleg a választandó tárgyról teszünk említést annyiban, a mennyiben korlátozott tanrajzunk engedi.

* * *

Az egész tanításnak eredménye az összesműveltség. Gymnasium minden egyes osztályának megvan az összesműveltsége, meg az egész gymnasiumnak is. Vegyük szemügyre minden egyes osztály növendékeit, tapasztalni fogjuk állításunk igazságát. Az egész gymnasium összesműveltségének tanusítani kellene helyes gondolatokat, következetességet, logikai erőt, a gondolatoknak alkalmas nézpontok szerinti elrendezését, az eszmék bőségét s az ismeretek kiterjedését, a toll hibátlan-ságát, ügyességét és szépségét, a benső vallásosságot s az erkölcs tisztaságát és szilárdságát.

A tanulónak birnia kell olyatén eszközzel, hogy összesműveltségét nyilváníthassa. Megkell mutatnia, mikép ő lelkének összesműveltségében is biztosan és tisztán fokokint halad, mikint egyes taneszközök által nyert különös műveltségben is fokokint halad.

Az összes műveltség előállítására szolgálnak az anyanyelveni kidolgozások. Mindent, mit a tanuló egyes osztályban nyert, különösen a tudomány, erény és vallásban, Isten, ember és természet-hezi viszonyban, szóval mindenben, mit szellemi lényében nyerhetett, összesen anyanyelveni kidolgozása által valósítsa. Ezek az ifju műveltségének virágai, — a tanuló összesműveltségének szabad előállítása.

A tanuló tevékenysége általában vevés és adás, hasonló a lélekzéshez, midőn a levegőt beszívjuk és kileheljük. Mig a tanuló egy részben befogadja és elsajátítja a taneszközöket, melyeket neki a tanár nyújt; addig másfelől az elsajátítottat szabadon elértemti, előállítja. Ha a tárgy, mely a tanuló elé adatik, nem nyomasztó teher reá nézve, hanem azáltal inkább szellemének szabadsága őriztetik meg és előmozdítatik: akkor a tanuló tevékenysége a teremtő munkásságot önkint szüli. Csak akkor emésztette meg jól a tanuló a tantárgyakat s szellemének mintegy velejévé változtatta, ha képes az elsajátítottat ismét magából szabadon elértemteni. Ehez tartoznak a tanulónak szabad kidolgozásai minden tárgyból, történjék az szóval vagy írásban.

A gymnasiumi tanulónak tehát szabad munkálatokat kell előállítani. A műveltségnek, melyhez a tantárgyak elsajátítása által jutott, szabad munkálatokban kell nyilatkozni. Csak akkor szabad igazán az ember, ha ő a belső életszikrákat, melyek lelkében föléledtek, külsőleg előállítja. A test nem csupán szívja be a levegőt, hanem ki is leheli; így kell lenni a szellemnek is. Így mutatkozhatik, mint mondánk, az összesműveltség virága, így állíthatatik elé a nyert tudományos műveltség ereje és telje.

Oda megy ki tehát az egész, mikép a gymnasium a szabad munkálatokra a legnagyobb gondot fordítsa, és ne a sokaságra, hanem arra tekintszen, hogy kellő móddal állíttassanak ki. De fő mindazáltal a feladandó darabok megválasztásában áll. Mert ha p. o. a tanulóra bizzuk, hogy a kidolgozandó darabhoz az anyagot ő találja fel, akkor az módszeres soha sem leszen s gyümölcsöt sem hozhat. Bizzon meg valaki engem egy tétel igazságának önn agambóli megfejtésére vagy behizonyítására, akkor én egy bölcséleti és tiszta tudományos álláspontra helyeztetem, és ha azon még nem állok, hiába kínozom magamat, semmi helyest nem hozandok létre. Gymnasiumban tehát nem szabad olyatén kidolgozandó darabokat adni, melyek mellett a tanulónak azt önmagából kelljen meríteni és megfejtetni. Így támadnának, ha ez történnék, ama rendetlen s erőtlen fecsegések, melyek előbb ölnek mint létet nyújtanak, melyek a tanulót, reá bízván a lehetetlenség, a helyett hogy fölemelnék, inkább alányomnák s nyugtalanná és rabbá tennék.

Milyenek legyenek hát tartalmukra nézve a kidolgozandó darabok? — Egy tapasztalataiban dús tanár erkölcsre vezető kidolgozandó feladatok felett rövid értekezésében szorosán erkölcsi tárgyakat kíván felgymnasiumban feladatni anyanyelven kidolgozásra; míg egy más tudós az ellen egyáltalában tiltakozik. A tiltakozó tudós azt mondja, miszerint a kidolgozandó daraboknak n. indig az ifjunak élete és olvasásából kell meríttetni. Már pedig az erkölcsiség és annak ápolása szükségkép az ifju életével vannak összkapcsolatban. Továbbá az ifjunak is mint tanulónak vannak teljesítendő kötetelmei, vannak kiállandó kísértései, vannak kétes esetek, melyekben önmagától neki kell tanácsot kérni s magának határozni. — Egy más érdemteljes német tanár jeles olvasmányában félreismerhetlen eszélylyel adja értésünkre, mennyire szívében fekszik az ifjuság erkölcsi meggyőződése és gondolkozásmódja; ugyanott emlékszik az irályról is és a kidolgozandó darabokról, hol az irandók alakjáról többi közt így szól: *„Iskolákra nézve a kidolgozandó anyagot illetőleg áll azon észrevétel, hogy a szoros vallásosságot szentül megtartsuk, s ezt benső hidegség vagy hazugságnak vagy pusztá formáság és bírálatnak ki ne tegyük.*“ Másutt nem helyeslőleg azt mondja: *„Sokat tartani az erkölcsiségre és jellemet már ott akarni rendezgetni, hol még jellem nincs.*“ — Egy más ismét úgy vélekedik, hogy a gyöngö nemzedéket nem kell mindjárt a bölcsőtől kezdve csupa erkölcsiséggel pólyázni be. Az erénysajtó egy emberben sem tenyészik, annálkevesebb az ifju szivekben. — Még egyet kell megemlítenem, mit egy t. tanár Schweichani tapasztalatokon a freiburgi iskola alapítója és tanáratóli elválásakor mondott: *„Én ön tanónódszerét, ugymond, kitaláltam. Ön alapul a vallást tartja szeméi előtt, de e mellett úgy cselekszik, mintha egész mást cselekednék, ez az igazi és egyetlen eszköz célhoz jutni.*“ (Zeitschr. für die öst. Gymnasien.) És ez valóban az igazi és egyetlen eszköz a tanításban, következőleg a feladandó írásdolgozásokban is. Nem szükséges az ifjuból már mint ilyenből hitszónokot eléállítanunk. Igaz ugyan, hogy egy 17, 18 éves ifju, felfogva célpontját, képes buzdítani tantársait kötetelmei teljesítésére. De egyedül ilyfélekkel fárasztani nem célirányos. Egyébiránt nincs oly feladat, melyben a vallás vagy erkölcs ki ne emeltethetnék vagy legalább arra ne céloztathatnók, csak a feladási módot találjuk el. Ovakodnunk kell a száraz és semmit tartalmazó feladványoktól. Ez ellen már a régi tapasztalt tanárok szót emelének. De vigyázzunk egyszersmind, hogy más szélsőségre, azaz még nagyobb roszra ne vetemedjünk, t. i. hogy, kerülendők a száraz erkölcsi darabokat, mulatságosakká változtassuk, játékba aljasuljunk, mik ismét kiterjedések miatt válnak alkalmatlanokká. Tudjuk azt, mikép a munkásság az embert csak annyiban örvendezteti, a mennyiben erejének teljes élvezetet szerez; minthogy ifjat az olyatén munka, mely kitartó erőt igényel, sem sokáig, sem igazán nem foglalkodtat. De korán se gondolja valaki, miszerint, az ifju tehetségét mérlegezendők, a feladandó tárgynak körét szűkítnünk kellend. Sőt. ép ellenkezőleg, azt, mennyire az ifju kiképzett-sége engedi, tágítunk szükséges. Nem kell tehát erkölcsi feladványokat vagy kitételeket száműznünk; mivel ifjunak ép úgy belátni és átgondolni kell erkölcsi kötetelmeit, mint műveltségéhez tartozó bármely egyebet. Csak arra vigyázzunk, hogy az ilyetén feladványokkal bánásmód benne unalmat ne gerjesszen. Igen hibáznánk, azt gondolván, hogy ifju egyes tények és vélemények erkölcsi böcsé felett itélai nem tud. Lessük ki csak az ifjat szócseréik és ellenvetéseiket, midőn a felállított vélemény felett meg nem egyezhetnek — és az ellenkezőrül győzetendünk meg. Ifju gyermekségétől fogva ösztöneztetik a különféle vélemények átgondolására, akár mások itéletei, akár saját tapasztalatai vagy bármely csekély ütődései által. Erkölcsi feladványokra nézve az még megjegyzendő, miszerint azok olyaténképen választassanak, mikép az ifjunak saját észrevételei használhatnak. Philosophiai okoskodások ifjakkal ösztönt nem támasznak, előttök azok csak olyanok, mint bármily elhabart pedans

csacsogás. Sokkal túlnyomóbbak azon okok elészámolásai, melyek mindenkinek könnyen szemeibe ötle-
nek, ha egyébiránt nem épen alaposak is. Igen jó, ha maga a tanár a feladványt elébb honn kidolgozva
tanítványai előtt felolvassa. Mert adhatjuk mi vázlatban; de ha az ifju annak kidolgozásában kellő
irányt nem kap, soha még a legegyszerűbb tárgyat sem készitendi el helyesen. Legcélszerűbb pedig
a feladványt kérdésbe foglalni, csak a tárgy jól választassék meg, ettől, mint mondánk, igen sok függ,
és azt az ifju gondolkodó erejének határán belől keressük.

* * *

Igen nagy előnnyel bír e tárgyra vonatkozólag a kidolgozott gyakorlatok kiigazítása. E
jegyzetek írója itt kezdet nem foghat az olytén eljárással, mely szerint a kidolgozott gyakorlatok honn
igazittatnak, vagy a hibák jelöltetnek ki; azután kézbesitetnek az ifjunak azon jó remény fejében,
hogy az a kijelölt hibákat komolyabban áttekintvén, kiigazítsa. Ifju, ifju marad mindig. Tíz közül alig
találtatik egy, ki a tanár jegyzeteit komoly szemügyre vegye, még kevesebbé fogja azt kijavítani.
Célhoz juttatóbb tehát azon mód, mely szerint vagy honn rovassanak fel a hibák és iskolában a tanár
előtti javittassanak ki, vagy ezt honn mellőzve, olvastassanak fel a kidolgozott gyakorlatok az iskolá-
ban és ott azonnal az ifjak által igazittassanak ki. Miből nem egyedül a hibázott ifju, de a többi is
egyaránt tanulhat. Nincs oly rossz semmi, miből nem tanulhatni valamit. Ne vélje pedig senki, hogy az
igy felhasznált idő veszve van. Sokkal több haszonnal jár ez, mint sokszor a száraz előadás. És ha
idő híja miatt mindnyájával ezt mindannyiszor nem is tehetnök, a haszon mégis több a hibáknak honn
kijelölésénél. Ez igen hálátlan munka. *Experto crede.*

* * *

Mondánk, hogy a feladványok kidolgozásai föltételezik az összesműveltséget, mitől kétségkívül
függ a feladott tárgy felfogása és a közbesített jó könyvek figyelmes olvasása, mit, mikéért már említ-
vék, ne studiumul, hanem csak időtöltésül használjon az ifju.

Az új tanrendszer megkívánja, miszerint minden tanintézet mellett az ifjuság számára ifjusá-
got képző kis könyvtárak állittassanak. És ez igen üdvös, ha azok a szent szándoknak megfelelőleg
használtatnak. Mert nem tagadhatni, hogy az olvasásnak is megvannak saját veszedelmei s az ifjunak
is meggyógyíthatlan kárt hoznak, ha a tanár és nevelő arra is főgondot nem fordítand. Azért az olva-
sandó *könyvek megválasztásánál* igen nagy elővigyázat föltételeztetik. A könyvnek sokat jelentő
címe vagy a könyvismertető dicsérete sokat tévútra vezet még a nevelők s tanárok közül is; átadják
ifjunak a könyvet a nélkül, hogy azt maguk átlapozták s azok egyéniségökhöz akár értelmi akár vallásos
és erkölcsi tekintetből alkalmasoknak találták volna. Van példa, mikép maguk az ifjusági iratok meg-
mérgezők. Csak a tanár határozhatja meg, mily könyvek adathatnak ifjak kezeikbe. Csak az óvhatja
meg jövőre is szeretettel figyelmeztetvén őket, hogy értelmes és igazán jámbor tanácsadó nélkül
könyvolvasáshoz soha se fogjanak. Ha a piacon egészséges tápszerek mellett sokszor romlott és halált
hozók is árultatnának, nem lenne-e az ember magára nézve óvakodó, hogy körül ne nézzen, vagy
mást ne kérdezzen, csak hogy jobbat választhasson.

De sokat se engedjünk olvasni. A *sok olvasás* sok tekintetben káros. A ki sokat és mindent
elolvas, a mi kezébe akad, kikerülhetlenül akad rossz és rontó könyvekre is; és mivel ezek legtöb-
nyire csak felületesen olvassák át a könyveket, azért szellemökkel épen az történik; mi a gyomorral
történni szokott, ha többet vesz be, mint megemésztheti. *Non multa, sed multum. Ne sokfélé, ha-*

nem tartósat olvassunk, mondák a régiek, s bizonyosan többet nyer az, ki egy könyvet úgy olvas, hogy az író értelmébe egészen hasson, mint a ki sok könyvet keresztüllapoz, de csak *lapoz*. Mint-hogy tehát a szabálytalan olvasásvágy korunk egyik főnyavalyája, ugyanazért a tanulók eleve szoktattassanak arra, miszerint a könyvet *lassan, gondolkodva* és úgy olvassák, hogy a gondolat folyamát épen úgy, mint annak egyes, fontosabb helyeit jól felfoghassák. Sőt arra is figyelmeztessenek, hogy egy átolvasással soha meg ne elégedjenek. Mivel első olvasásra az eszmerenddel és a szerző különféle sajátágaival még kevéssé ismerkedhetünk meg, s úgy jár az ifju, mint a vándor, ki egy idegen tartományt egyszer beutazott, a hátramaradt benyomások ismét összezavarodnak és meghomályosodnak. De ha a szerző szellemével első olvasásra megbarátkoztunk, s a könyvet újra átolvassuk, minnagunk bánulni fogunk, mily sokat elfeledünk az első olvasásból. Nem csak a *tartalom* világosabb lesz előttünk, hanem sokkal mélyebben behatunk és az ismételt olvasás soha lelkünkben el nem enyészen-dik. A különös fontosságú munka harmadszor, és még többszöri átolvasása mindig új és új nyereséget adand.

Az érettebb tanulókat igen hasznos arra is vezetni, hogy olvasmányuk fontosabb helyeit írások foglalják; a figyelemmel tett jegyzetek mindig hűvebben tartathatnak emlékezetben. De ha kéznél van a könyv, elég azoknak lapjait megjelölni. Igen jó, sőt szükséges a könyv előszavát vagy az írónak életrajzát elébb elolvasni, hogy tanítmányával annál biztosabban megismerkedhessék.

Tanintézetünkben létezik egy kisdud közkönyvtár az ifjuság számára, melyből hetenkint egyszer adatnak ki egy tanár felügyelése és két ifju bejegyzése mellett hasznos olvasmányok — a négy felső osztályból; de csak olyan ifjaknak, kik iskolai köteleességeknek eleget tesznek; a ki pedig a hozott szabályok ellenére olvas, az olvasási jogától megfosztatik. És ez így rendén van. A „*nitimur in vetitum*“ — *tiltottakra törekszünk* — ha valahol, az ifjunál mindenesetre a leggyakoribb.

* * *

Földolgoz, hogy az ifju ügyes vezető mellett még sikeresben haladjon, oda irányozni igyekezetét, mikép iskolai fontos kötelessége mellett a hasznos olvasmányokra is időt nyerhessen, tanulását könnyebíteni törekedjünk; hogy ez eszközöltethessék, főtényező a tárgy átértése s felfogása, ebbeni célhoz jutásra pedig szükséges az ifjat szoktatni:

a) a legközelebb előadandó leckének *eleve elkészítésére*. Ha t. i. a tanuló azt, miről az előadás leendő, előlegesen átolvassa, akkor az értelmezés nemcsak világosb, hanem még figyelme is feszültebb lesz:

b) az előadottak *jókorai ismétlésére*. Igen célszerű mód ez arra, hogy a még eleven benyomást maradóvá tegyék. És ha a tanuló az előadott tárgynak fontosabb pontjait, habár röviden is, följegyzi, még jobban cselekszik;

c) a hallottak *gyakorlati alkalmazására* s annak *betanulására*, mit betanulnia kell. Miről azután, hogy tanár rendszeren számot kérjen, örkint értetődik;

d) azon tárgyaknál, melyek több megfontolást igényelnek, leginkább ajánlható a feladványok kidolgozása. Ez az alaki képzést igen előmozditja, jobban eszében marad a tárgy, mely feladatik: írás közt sokszor új viszonyok és fénypontokra talál, végre örömmel látja, mily világosan áll előtte az eddig talán homályos tárgy.

* * *

Hogy a tanító lelkiismeretes fáradozásai minden tekintetben megteremjék az, oly melegen ápolt virág éltető gyümölcsseit; soha nem leszen fölösleges a bölcs tanács a legjobb ifjunál sem; nem azon ovakodások és figyelmeztetések, melyeket iskolából kilépve szünidőkre vagy más élet-pályára magával a nagy világba vigyen. Sikamlós és veszélyteljesek az utak, melyek előtte — magára hagyva — tárvák. Nem ok nélkül olvassuk a sz. lapokból: „*Hármat nem értek, sőt a negyediket sem foghatom meg: hogy repül a sas a főnebbi levegőben; hogy csúsz a kigyó a sziklaüregekben; hogy jár a hajó a tenger közepén, és — az ember útját ifjuságában.*“ E figyelmeztetések irányozvák részint az ifju tulajdonaihoz, részint helyzete és veszedelmeihez, melyekbe jönie kell; különösen pedig a világba kilépő ifjunak szívéhez következőket hasznos közelállítani.

Óvjuk meg öt:

a) *A vigyázatlan társaságtól és elhamarkodott összeköttetéstől másokkal.* A legjobb és legnyiltabb szívűek érzik annak szükségét leginkább, hogy másokkal egyesüljenek, s egyesülve egymással az életen keresztül karöltve vándoroljanak. Boldog azon ifju, ha valódi nemes barát, mint egykor Orestesnek Pylades, Damonnak Pythias, vagy az ifju Nazianzi Gergelynek sz. Vazul, jut neki osztályrészül. Példakép ide rajzoljuk a két utolsó szerencsés jó barát boldogságát, mely egyedül a véletlen de szerencsés találkozáson épült barátság által alapítatott meg mindkét ifju részéről. Mind a két ifju, Vazul úgy mint Nazianzi Gergely előkelő családból származott, fölséges észtehetségekkel, maguk kiképzése végett Athenébe — akkor a tudományok műhelyébe vándorolt. Szívindító azon rajz, melyet maga Gergely még legvégső aggkorában készített barátságukról: „*Ó boldog Athéne, így szóla ő, te boldogságom forrása! Oda menék, hogy tudományt gyűjtsék magamnak, s a kincsek legdrágábbikát, a gyöngéd és hű barátot, találok ott.*“ — Mindketten egyaránt törekvénk a tudományok után, egy tárgy után, mely leginkább alkalmas az irigység és féltékenység érzését felizgatni; és mi mégis mentek maradtunk e finom, de gonosz szenvedélytől. Nem érzénk, nem is mutatánk egyebet, mint kölcsönös vetekedést. Mindegyikünk inkább gondoskodott barátja hiréről mint sajátjáról, nem kereste egyik a másikat felülmulni, hanem egymásnak elsőséget engedni, egymást utánozni. Egyetlen studiumunk, egyetlen célunk vala az erény. Barátságunknak örökös tartósságot törekvénk biztosítani, magunkat boldog halhatlanságra készítvén, s szívünket a földiek szeretetétől mindinkább távol tartani. Erre mi vezérünkül az Isten igéjét választánk. Egyik a másiknak tanító és felvigyázóul szolgálánk, kölcsönösen buzdítván egymást a jámborságra, és — ha e kitétel nem látszatnék hiúságot elárulni, mondhatnám, hogy egyik a másiknak helyébe álla a szabályt megtartani, mikép az igazt a hamistól s jót a rosztól megkülönböztessük. Mi nem társalgánk tanuló társaink közül olyanokkal, kik vakmerők, pajkosak, hevesek vagy erkölceikben kicsapongók valának, csak azokat keresénk fel, kik elvonultságuk, csendes jóviseletök által bennünket támogatni és jó szándokunkban, mit magunknak kitűzünk, tovább segíteni képesek valának, jól tudván, miszerint a rossz példa, hasonlóul a ragályos betegséghez, hat, s másokat könnyen megront. Szerencsénk volt e romlott városban valamennyire azon folyóhoz hasonlítani, melynek, mint a költő mondja, a keserű tengernek közepén van édes vize; vagy az állathoz, mely a tűz közepén sértetlen marad. Athenében csak két utat ismerénk; egyet, mely a szentegyházba és a sz. tanárokhoz, kik bennünket oktatának, vezetett; a másikat, mely az iskolák és a tudományok tanáraihoz kísért. Egyéb utakat, melyek a világi gyönyörökhöz, színházak, társaságok, lakomázások és dözsölökhöz vezettek, nem ismerénk.“ (Buttler.) Ki nem tudja, mily káros legyen barátságokat kellő elővigyázat nélkül köt-

ni! — Hány reményteljes ifju tékozolta el barátság által pénzét, becsül etét, tudományos előhaladását, erkölcsösségét, sőt magát vallásos meggyőződését? —

b) *A rossz olvasmányoktól*, mint fölebb említett.

c) *A hanyélestól és a veszélyes mulatságoktól*. Amazt elég elevenen rajzoltuk. Emer-ről t. Sailer-rel csak azt mondom, miszerint olyatén gyüldékre e szavak rajzol tathatnának: „*Lépj-n vissza, ki még pirulni tud.*“ Ekkint óvja Oberrrauch is az ifjakat a színházaktól. S helyesen, ő ezt nem ok nélkül tevé.

d) *A vak utánzásivágytól*. Egy emberhez sem illő a különcködés, még kevesbbé az ifjuhoz, mindenki szoktassa magát egykoru és állapotu társainak nagyobb és okosabb részéhez, de csak mig a vallás, ész és lelkiismeret nem tiltják. Ha ez eset adná elé magát, állítsuk előnkbe az ifju Mózes előképét, kiről olvassuk: „*Miután felnövekedék Mózes, hit által nem akara Farao leánya fiának hivatni. Inkább választvan az Isten népével sanyargattatni, mint a bünös társalkodásnak ideigleni hasznaival élni. Ugymint ki nagyobb gazdagságot helyezett Krisztus által is kiállott gyalázatban, mint Egyiptonnak nagy kincseiben.* (Sz. Pál Zsid. lev. 11. 24. köv.)

Egyszersmind ismertesse meg tanár a gyakorlati életbe kilépendő ifjuval a legjelesb eszközöket, melyek által vallásos érzelmét újra föléleszsze és ápolja. Különösen ajánlja:

a) a vallásos gyakorlások buzgó s folytonos használatát. — Mily hatást gyakorol emberben a tudós és előkelő férfiak vallásos érzülete és gyakorlása, el nem gondolhatni.

b) A valódi jó és nemes emberek társaságát, nem egyedül az élőkét, de, a mennyire szellemök irataikban fenmaradt, az elhunytakét is. *Milyen a társalgás és kedvenc olvasmány, olyan leendsz te is.*

Statistikai

I. A g y m n a s i u m

Tanári személyzet			Előadási nyelv	T a -			
Á l l á s a	Egyházi	Világi		Az osztályban	Nyilvános	Magán	Öszvesen
			t a n u l ó k :				
Igazgató . .	1	—	r	I.	80	1	81
Rendes tanár .	11	—	a	II.	34	—	34
Helyettes . .	—	—	y	III.	37	—	37
Rendkívüli . .	2	3	g	IV.	21	—	21
			a	V.	23	—	23
Öszvesen .	14	3	M	VI.	25	—	25
				VII.	23	—	23
				VIII.	25	—	25
				Öszvesen . .	268	1	269

Megjegyzendő: a) hogy az iskolák fentartása, úgy a tanárok ellátása is a városi iskolai tanszerekre fordítatik.

adatok.

á l l á s a.

n u l ó k																
N e m z e t i s é g r e							V a l l á s s z e r i n t						K ö z t ü k		Ö s z t ö n d í j a s	
Magyar	Német	Szerb	Horvát	Szláv	Zsidó	Öszvesen	R.-kath.	N. e. görög	Agos	Hel-	Izraelita	Öszvesen	Tandíjas	Tandij-mentes		
									ta	vét						vallásu
54	10	6	2	—	9	81	66	6	—	—	9	81	18	63	—	
22	4	3	—	—	5	34	25	3	—	1	5	34	14	20	1	
24	4	3	—	—	6	37	28	3	—	—	6	37	12	25	—	
13	4	1	—	—	3	21	17	1	—	—	3	21	5	16	—	
15	3	—	—	1	4	23	19	—	—	—	4	23	7	16	—	
21	—	3	—	—	1	25	21	3	—	—	1	25	8	17	2	
20	—	1	—	1	1	23	21	1	—	—	1	23	10	13	—	
17	2	2	—	1	3	25	20	2	—	—	3	25	8	17	1	
186	27	19	2	3	32	269	217	19	—	1	32	269	82	187	4	

közpénztárból eszközöltetik; b) hogy a tandíj a városi t. c. Tanácsnak adandó számadás mellett

II. A rendes tantárgyaknak tanárok közti felosztása.

Tanárok	Tantárgyak	Osztályok	Heti tanórák száma	Észrevételek
Nagy Márton	Magyar nyelv s irodalom története	5 6 7 8	10	Igazgató; magy. tudós társaság s természettud. társulati tag
Purgstaller Kal. József	Történelem, földrajz és phil. propaedeutica	5 6 7 8	14	Ház-igazgató; bölc. és hittudor, magy. tud. társasági rendes tag
Hoffmann Ignác	Görög s német nyelv és természettudományok	3 4 5	18	Bölcészettudor.
Sőjtöry Zsigmond	Latin s magyar nyelv és földrajz	1 4	18	IV. Osztályfőnök.
Korecz Lőrinc	Mennyiség s mértan, latin és német nyelv	6 7 8	18	VII. Osztályfőnök. Bölcészettudor.
Tegó Alajos	Latin s magyar nyelv, mennyiségtan, történ. és földrajz	3 5 6	18	Bölcészettudor.
Rohrer Antal	Természettan és görög nyelv	5 6 7 8	14	VIII. Osztályfőnök. Tanodai jegyző; bölc. s hittudor és egyetemi kartag.
Petlanovics Alajos	Latin nyelv, történ. és földrajz, mennyiségtan és természetr.	2 4	19	II. Osztályfőnök.
Berzay Elek	Vallás, latin és német nyelv	1 2 3 4	17	III. Osztályfőnök. Hitelemező.
Való Kal. József	Latin nyelv, mennyiségtan és természetrajz	5 6 8	17	V. Osztályfőnök. Bölcészettudor.
Csaplár Bence	Vallás és görög nyelv	5 6 7 8	14	VI. Osztályfőnök. Hitszónok.
Bartoss. Ignác	Görög s magy. nyelv, szám- és mennyiség- s természetrajz	1 2 3	19	I. Osztályfőnök.

A tanárok mind ájtatos tanító-rendi áldozatok.

Rendkívüli tanárok:

1. N. e. g. vallástanár: **Vukovics Sándor**, lelkész.
2. Hébevallástanár: **Löv Lipót**, főrabbi.
3. Énektanár: **Véber János**, képezdei tanár, világi.
4. Francianyelvtanár: **Beinstein Ferdinand**, világi.
5. Rajztanár: **Vitkóvszky Lőrinc**, világi.
6. Szépirástanár: **Nagy Márton**, igazgató.

III. A második félévi vizsgálatok rende.

1. Az áttételi vizsgálatok tartattak július 10-től kezdve július 22-ig.
  2. Vallástanból tartatott általános vizsgálat a feltanodában július 14-kén; altanodában 25-kén.
  3. Nyilvános vizsgálatok 28 és 29-kén.
- Ezek után az ifjuság ünnepies elbocsátása *hála-áldozattal* 31-kén.
Francianyelvben oktatást nyert: 20; rajzban: 44; szépirásban: 126.

IV. 185²/₃-ki tanévben tartott érettségi vizsgák eredménye.

VIII. oszt. tanulók száma 185 ² / ₃ -ki tanév végével	Érettségi vizsgára magokat jelentették	Ezek között szóbeli vizsga előtt visszalépett	Nyilváníttak		Visszautasítottak
			kiváló éretteknek	éretteknek	1/2 vagy 1 évre
32	20 köztök egy vidéki	1	5	15	0

Ez évben az írásbeli érettségi vizsgálatok tartattak július 14-kén (kivételesen görögnyelv-
ből); továbbá 17. és 18-kán; — a szóbeli vizsgálatok october 1. és 2-kán fognak tartatni.

V. Taneszközök.

a) A tanoda könyvtára ez évben gyarapodott 45 munkával azokon kívül, melyeknek kiegészítése eszközöltetett, és több folyóirattal.

Ehez járult a m. ministerium kegyes ajándoka két jeles munkával és — mgos megyés püspök urunk bőkezűségéből a vallástanárok használatára ajándékozott: „Felsőbb katholicismus elemei“ című könyvvel Hoványitól, két példányban.

b) *Földabroszkból*: egy atlással és Kiepert régi Görög- és Olaszország nagy földképeivel és egy természettani atlással a tandijból.

c) *A természettani műterem* ez évben Frankfurtból hozatott huszonhat különféle műdarabbal gyarapodott.

Miből láthatni, mennyi gyarapodást nyert ez évben is jelentékeny természettani műtermünk, mely mikint tanintézetünknek, épen úgy magának a városnak is, mely annak előbbi kiterjedését oly melegen pártolta, valódi kincse.

VI. Szegedi főtanodához kötött ösztöndíjak.

a) T. c. *Ebner József*, csanádmegyei áldozár, alesperes és német-sz.-péteri lelkész úr 1846-ki martius 19-kén kelt nagylelkű alapító levele értelmében, évenként azon nyolcadik osztályu tanulónak, ki magát vallásosság, példás viselkedés a tanodai szabályok pontos megtartása által kitüntetendi, s társai közt a vallástamból mind a két félévben legnagyobb előmenetelt tanusítand; a többi tanulmányból pedig az első tíz közé leendő sorozva, hat arany, azaz: huszonhét pengő frt adassék.

b) Néhai *Sobay György* Szeged városa főorvosa 800 pengő frtot olyképen hagyományozott, hogy annak kamatja évenként két szegedi születésű legjobb tanulónak, egyiknek a fel-, másiknak az al-tanodából az illető tanár és igazgató uraknak hiteles bizonyítványa mellett adassék.

c) Tarthat igényt három szegedi születésű szorgalmas tanuló bold. *Jettim József* által alapított ösztöndíjra is.

Hálás köszönet a nagylelkű jótéevőknek!

VII. Kidolgozásra feladott magyar gyakorlatok három felső osztályban.

Levél. Fiu tudósítja atyját Szegedre érkezteről.

A cs. kir. pestker. iskolák Felügyelője látogatásának leírása.

A bizodalom és hűség. (Beszély.)

A hajnal. (Példázat.)

Az elefánt. (Leirói modorban.)

A fiú szüleinek boldog újévet kíván. (Levél alakban.)

Válasz ugyanerre.

A pásztor fiu. (Beszély.)

A puszta sziget. (Példázat leirói modorban.)

Levél. Az atya feddi fiát a levélirásbani hanyagság miatt.

Levél. A fiú tudósítja atyját az első félév eredményéről.

Válasz ugyanerre.

A jó anya. (Beszély.)

Műveld lelkedet és tanulni ne szünjél. (Szónoki előgyakorlat.)

A háladatos fiu. (Leirói modorban.)

Istennek minden műve jó (hason modorban).

A bűnhödött fősvénység. (Beszély.)

Csak a maradandó jókra kell törekednünk (Szónoki előgyakorlat.)

Levél. A fiu tudósítja atyját a II-dik félévi tanulmányokbani haladásáról.

- A nap és hold. (Példázat, leirói modorban.)
 A megtért ifju. (Leirói modorban.)
 A tudományok szerencsétlenségben gyámolunk. (Szónoki előadás.)
 Tavasz. (Leirói modorban.)
 A nemeskeblű jótékonyság magasztalendő. (Szónoki előgyakorlat.)
 Az ember élete és az ősz. (Képbeszéd.)

VIII. A gymnasium belső állapota.

A lefolyt 185 $\frac{3}{4}$ -ki tanév october első napján vette kezdetét. Hogy az áldást hintő Isten tanodánkra áraszsza szent kegyelmét, sz. Lélek segélyül hívása mellett ünnepélyes isteni szolgálattal kezdetett. — A tanári kar magasztos feladatát kellő sikerrel teljesítendő öntudatos elszántsággal járult a nagy munkához, és mint ilyenben oda irányozta törekvéseit, hogy az önkiképzést célzó tanulókat igaz vallásos és tiszta erkölcsi műveltségben biztos útra vezethesse. Fel is használt minden alkalmat, hogy kitünő buzgósággal végzendő isteni szolgálatok által különösen élesztessék s erősítsék bennök a vallásos érzelmeket. Így p. minden előfordult nevezetes napok ünnepileg szentesítettek; a húsvéti sz. gyakorlatok épületesen, a vallási körmenetek példás buzgalommal, a sz. gyónás és áldozás év által ötször — ez idén — a szokottnál szívemelőbb áhitattal teljesítettek. És e vallási érzelmek nem egyedül ily alkalmakkal költetett fel a zsenge ifjuság fogékony keblében; de a hitszónoklatok és hitelemesések, sőt az előadások is ugy eszközöltettek, hogy az a gyakorlati életbe is átültethessék.

Az ifjuság különös képezését illetőleg is minden magas rendeletek, melyek annak előmozdítását célozzák, sikerrel foganatosítottak. Sőt oda irányoztatott minden igyekezet, hogy az oktatási nyelv mellett még egy élő nyelv — a német — rendes — a francia rendkívüli tárgyul vétetett. Nyertek oktatást a hangjegyes vagy kótás énekek képezésére is; mit Véber János zenemester úr ön-áldozati készségének köszönhetünk — és a hajlamuknál fogva rajzkedvelők a rajzban is.

Fegyelmi tekintetből a tanári kar, egy más életpályára utasított tanulóknak kivételével, egész éven át nem jött kellemetlen helyzetbe, melynél fogva nagyobb vétséget valakiben komolyabban megfenyíteni szükséges lett volna. Az ifjuság jövőjét célzó alkalmas törvények s azok szentesítése elegendők valának arra, hogy a különben legnagyobb részben jóra törekvő ifjuság a neki hasznos törvények korlátai közt egyedül az önképzést tartá célpontul.

IX. Tanév folytán érkezett fontosabb Rendeletek:

1. A Tanhatóság jelenti, hogy a m. Ministerium a „Ker. Kath. hit- és erkölcesstan“ című könyvet az iskolákban elfogadhatónak nyilvánítja. 17,274. sz. a.
2. Toldy F. Chrestomathiája eltiltatik. 17,706. sz. a.
3. Winterkorn Sándor által, Szepesgyörgy szerint készített görög olvasókönyv az algymnas. III. és IV. osztályaiban elfogadható. 17,801. sz. a.

4. Megürült ösztöndíjakra csődület hirdettetik. 20,190. sz. a.
5. A m. püspök úr ő mga örömét és megelegetését jelenti a vallás ügyében tett intézkedések miatt s egyszersmind a vallástanárokat eskütelétre utasítja. 2497. sz. a.
6. A tanári kar személyzete két nyomott rovatos táblán, német nyelven szerkesztve, fölküldendő. 20,313. sz. a.
7. Nem érvényes bizonyítványokkal érettségi vizsgákra megjelenendő ifjak előleges megvizsgálása az igazgatóságra bizatik. 20,312. sz. a.
8. A német nyelv megtanulására minden elkövetendő, hogy a kilépendők mind ebben mind a magyarban hibátlanul irhassanak. 21 101. sz. a.
9. A m. püspök úr ő mga egy „Hymni sacri“ címü énekes könyvet küld használat végett. 12. sz. a.
10. Kilenc salzburgi gymnasiumi tanuló a birodalom minden tanintézetéből kizáratik. 24,793. szám alatt.
11. A vallástanítás és vallásosság sürgettetik az 1822–ki rendelet nyomán. 2181. sz. a.
12. A természetrajz előadása az I. és II. osztályra nézve újolag meghatározatik. 1580. sz. a.
13. Hunfalvi J. egyetemes történelme az iskolákból kitiltatik. 1554. sz. a.
14. Szepesy „Latin mondattan gyakorlatilag előadva“ címü könyve az iskolákban elfogadható. 1092. sz. a.
15. Vagács Caesar magyar olvasókönyve a n. gymnasium középsztyaiban elfogadható. 5748. sz. a.
16. Magántanintézetekben működő nyilv. tanárnak a gymnasiumnál adandó vizsgálat alkalomával kikérdezni nem szabad. 3929. sz. a.
17. A rendes ösztöndíjazókról félévénként rovatos névjegyzék küldendő Budára az országos pénzügyigazgatósághoz. 1. péld. 7240. sz. a.
18. A tanárok alaposb kiképzés végett Bécsbe utazásra szólittatnak föl szünidőben, mely ez évben is két óra terjed. 6710. sz. a.
19. A magántanulóknak felsőbb osztálybai fölvétele, fölvételi próba által történhető. — Gyógyszereszekre nézve elég az utolsó félévi bizonyítvány kimutatása. 7293. sz. a.
20. A szünidők meghatározhatása végett az igazgatóságtól indokolt válasz kívántatik a Tanhatósághoz. 6812. sz. a.
21. Sibul Sándor, szarvasi gymnasiumi tanuló, tolvajság miatt, minden tanintézetből kizáratik. 7491. sz. a.
22. A névjegyzékek és bizonyítványoknak meghatározott kitételek általi elkészítése parancsoltatik. 7871. sz. a.
23. A latin és német nyelvek tanítása sürgettetik, s eredményökről a végjelentésben is kellő kivonat tételni parancsoltatik. Ezzel együtt a magyar nyelv tanítása is értetik. 7051. sz. a.
24. Pázmán és Kluchféle ösztöndíjra csődület hirdettetik. 8359. sz. a.
25. Grafe Konrád bécsi tájfestő festészeti munkája hirdettetik. 8786. sz. a.
26. Az ez évben tartandó érettségi vizsgák tarthatási módja elrendeltetik. 8662. sz. a.
27. Bibicsféle ösztöndíjra csődület hirdettetik. 9223. sz. a.
28. Az ifjusággali bánásmód meghatározatik. 8798. sz. a.
29. „Statistik des Oesterr. Kaiserstaates“ címü kivonat Hain munkájából VIII osztályra ajánlatik. 9465. sz. a.

30. Lauterbacher Pál, salzburgi borromaeusi intézet növendéke minden tanintézetből kizáratik. 10,062. sz. a.
31. Lajbachi egyetemnél a philologiai tanszékre csődület hirdettetik. 10,260 sz. a.
32. Müller Ferenc boceni gymnás. VII. osztálytanuló, erkölcstelen viselete miatt minden tanintézetből kitiltatik. 10,148. sz. a.
33. A csanádi egyházi megyébe fölveendő ifjakra aug. 10-re csődület hirdettetik. 1283. sz. a.
34. Az érettségi vizsgák alkalmával feladandó tárgyak fölküldetni rendeltetnek. 10,848. sz. a.
35. Thüringer Ambrónak Pütz fordítása (Az ókorbéli földirat és történelem) tanítatni megengedtetik. 11,349. sz. a.
36. Márton József németnyelvtana elfogadható. 11,355. sz. a.
37. A kalocsai egyházi főmegye részére fölveendő ifjaknak pályázat hirdettetik. 993. sz. a.
38. Stich Lajos, kassai gymnásiumi I. osztálytanuló minden tanintézetből kizáratik. 13,034. szám alatt.
39. Kroczak Jakab, sandeci gymnásiumi II. osztálytanuló minden tanintézetből kizáratik. 12,434. sz. a.
40. Az érettségi vizsgákon kidolgozandó feladványok meghatározatnak. 13,414. sz. a.
41. Strupl Vencel, prágai gymn. V. oszt. tanuló minden tanintézetből kizáratik. 13,274. sz. a.
42. Knoflach Ágoston, boceni gymnásiumi V. osztálytanuló minden tanintézetből kizáratik. 13,610. sz. a.
43. A gyógyszerészstanulók tanéveinek száma meghatározatnak. 13,589. sz. a.
44. A Bécsbe menendő tanárok julius közepén ott megjelenjenek. 15,071. sz. a.

Megjegyzendő: hogy a t. c. városi Tanács, mint a tanoda alapítója és fentartója, az 185°/₁-dik tanévi határozatánál fogva a vidéki szegényebb sorsu. de jóreményü tanulókat a tandíjfizetéstől jövöre is fölmentendi; — a s z e g e d i e k mind tandíjmentesek.

